

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav slavistických a východoevropských studií

Filologie - Slovanská filologie

Inna Kalita

Rusko-běloruská jazyková interference v Bělorusku

Russian-Belarusian language interference in Belarus

Русско-беларуская языковая интерференция

в Беларуси

Teze disertační práce

vedoucí práce – Prof. PhDr. Jiří Marvan, Ph.D.

2009

Rusko-běloruská jazyková interference v Bělorusku

Předkládaná disertační práce se věnuje jazykové situaci v Bělorusku na přelomu XX. – XXI. století. Představuje běloruskou jazykovou scénu v kontextu východoslovanském, a zároveň v širší postkoloniální jazykové kontinuitě, která v současné době prožívá novou etapu rozvoje. Současná jazyková situace v Bělorusku je charakterizována jako výsledek historických interferenčních vztahů, je zdůrazněna její dichotomie, která se projevuje ve všech rovinách, a tím podmiňuje nutnost komplexní analýzy s využitím všech možných lingvistických a nelingvistických různorodých spojení. Jsou analyzovány úrovně současné interference, je zmíněn starší proces vzájemného vlivu a jeho důsledků v současných východoslovanských jazycích na příkladu adaptace výpůjček z církevní slovanštiny. Práce se podrobněji věnuje zkoumání úrovně řečové interference. Trasjanka a příbuzný, paralelně se vyvíjející ukrajinský suržik, které lingvisté definují jako sociolingvistické fenomény, jsou včleněny do nové kategorie, která zpřesňuje i určuje jejich místo v systému blízkých, ale ne totožných jevů, jako jsou pidžiny, kreoly, nekodifikované formy, sociolekt, naciolekt, slang. Autorka zveřejnila výsledky «terénního» výzkumu, které byly provedené v roce 2008 v Bělorusku. Pozornost je věnována etapám a zvláštnostem jazykové politiky Běloruska ve XX. století, některým možným přístupům k plánování a revitalizaci národního jazyka.

1. Předmět a cíle

Cíl – představit celkovou jazykovou situaci v Bělorusku na přelomu XX. – XXI. století, která se rozvíjí v rámci asymetrického bilingvizmu. Autorka nepředpokládá popsat celkové spektrum zvláštností jazykové interference v Bělorusku. Pozornost je věnována skutečnému stavu soudobé dvojjazyčnosti. Podrobněji byla představena interference v řečové rovině. Trasjance je věnována samostatná část předkládané práce, jejímž úkolem bylo generalizovat nashromážděné zkušenosti, zevšeobecnit

polární názory lingvistů a nelingvistů, specifikovat vztah Bělorusů k trasjance, a na základě různorodých stanovisek opodstatnit zdůvodněný přístup k non-standardní jazykové inovaci.

Cíl výzkumu - určit místo trasjanky v systému podobných, ale ne totožných jevů, vyjmout ji z nevyhraněné kategorie 'sociolingvistický fenomen'. Uváděná definice má být podnětem k vytvoření objektivního hodnocení jazykových non-standardních inovací, poukázat na "vhodnost" jazykového balastu (zátěže) pro udržení funkcí spisovného jazyka.

2. Význam

Práce je věnována aktuální jazykové situaci a inovativním procesům v rozvoji soudobého běloruského jazyka. Toto téma odráží rapidně se rozvíjející jevy, které přitahují pozornost mnoha lingvistů, k nimž patří např. N. Mečkovskaja, S. Zaprudski, G. Cychun, A. Lukašanec, T. Ramza, G. Veštort, L. Krysin, J. Korjakov, I. Liskovec, N. Barščeuskaja, L. Melnikova, L. Kuncevič, O. Nikolajeva, J.P. Janto, J. Marwan, G. Hentschel, H. Gladkova, M. Flayer, M. Giger, M. Sloboda, K. Kedron a jiné. Predkládaná práce spolu se zobecněním myšlenek uvedených autorů, přináší nový pohled na příznačnou jazykovou inovaci, navrhuje její použití jako dočasného prostředku, schopného pomoci udržet spisovný jazyk "v aktivním stavu" v nestabilním pro něho období.

3. Vědecká novost práce

- 1) Přehodnocení funkcí trasjanky;
- 2) Zavedení nové definice;
- 3) Návrh na využití všech možných komparativních postupů při zkoumání non-standardních jazykových inovací;
- 4) Terénní výzkum trasjanky se konal v atypickém běloruském regionu;
- 5) Nastíněny nové možné přístupy k realizaci jazykové politiky v Bělorusku v moderní době.

4. Metody a materiály výzkumu

Práce má sociolingvistický charakter, ale v procesu vývoje přerostla meze sociolingvistiky, jelikož zkoumané jazykové jevy patří k intenzivně se rozvíjejícím; byl přijat směr výkladové sociolingvistiky; nutnost vysvětlit příčiny rozvoje tohoto jazykového jevu vedla k používání lingvokulturologických přístupů. V procesu zkoumání byly použity různé metody vědeckého výzkumu, které je možné označit jako syntézu lingvistických, sociologických, lingvokulturologických, analytických přístupů a komparativních technik. Byl proveden terénní výzkum spojený s řízeným rozhovorem: byly použity písemné dotazníky, často v kombinaci s následujícím rozhovorem, konverzací. Byla provedena analýza dokumentů, ochranných známek, porovnání různě orientovaných médií, zároveň jsou použity údaje Ministerstva Statistiky (Bělstatu). Metodika pozorování (texty: texty písniček a mluveného materiálu) a metoda popisu. Jazyková část práce používá typologický přístup, uvádí některá porovnání vývoje jazyka v diachronním kontextu.

5. Vědecký a praktický význam

- 1) Výsledky mohou tvořit základ pro nový přístup k trasjance (suržiku), jejichž přehodnocení může přispět k regeneraci běloruského (a ukrajinského) jazyka.
- 2) Jednotlivé kapitoly mohou být použity v pedagogické praxi, při studiu typologie slovanských jazyků (fonetika, morfologie, slovní zásoba, parémie), a rovněž v lingvokulturologii.
- 3) Navrhované přístupy k tvorbě Strategického plánu pro danou situaci se mohou stát základem pro koncepci jazykové politiky Běloruska.
- 4) Samostatnou hodnotu má část 3.3. TRANSKOD, která uvádí a odůvodňuje novou definici.

6. Publikace a účast na konferencích, kde byly uplatněny některé výsledky zkoumaného tématu

Některá témata předkládané disertační práce jsou představeny v několika publikovaných pracích autorky (v ruštině, běloruštině, češtině) a byly předmětem prezentace na mezinárodních vědeckých konferencích v České republice, v Bělorusku, Polsku a Rusku, na Slovensku.

- září 2003 PF UJEP, Ústí nad Labem
Mezinárodní didaktický seminář I. *Výuka národní literatury v evropském kontextu*
Каліта, І. КАНТЭКСТУАЛЬНАЕ Вывучэнне замежнай літаратуры ў курсе нацыянальнай / (Kontextuální vyučování zahraniční literatury v hodině mateřského jazyka a literatury)
- 6.-7. 09.2005 PF UJEP, Ústí nad Labem
Mezinárodní didaktický seminář II. *Výuka národní literatury v mezipředmětových vztazích*
Kalita, I. ЛІТАРАТУРА ЯКАО ЗПЎСОВ ПОЗНАЊІ СВЭТА
- 15.09.2006 Západočeská Univerzita v Plzni, Plzeň
Научно-практическая конференция *Русский язык, культура – теория и практика*
Каліта, І. СТЫЛІСТЫЧЕСКІЕ ДРЕЙФЫ. ІСТОКІ. КОНТЕКСТЫ. ПОДТЕКСТЫ / (Stylistické driftы. Prameny. Kontexty. Podtexty)
- 3.09.2007 PF UJEP, Ústí nad Labem
Mezinárodní didaktický seminář III. *Literární výchova jako cesta k četbě*
Каліта, І. НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ЛІТАРАТУРНАЙ АДУКАЦЫІ / (Některé aspekty národního literárního vzdělávání)
- 22.05.2008 Ussurijský Státní pedagogický institut, Ussurijsk, Ruská Federace
X. Mezinárodní konference *Problémy slovanské kultury a civilizace*
Каліта, І. СОВРЕМЕННЫЙ БЕЛАРУССКИЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗМ – НОВЫЙ ПЕРИОД В РАЗВИТИИ ЛИТЕРАТУРЫ. К ПОСТАНОВКЕ ВОПРОСА / (Současný běloruský intelektualismus – nová etapa ve vývoji literatury. Nástin problematiky)
- 23.-25.05.2008 Kyrgyzská Národní Univerzita Ž. Balasagyna, Biškěk, Kyrgyzstan
I. Mezinárodní vědecká konference *Kultura v jazyce a literatuře – jazyk a literatura v kultuře*
Каліта, І. НЕКАЛЬКІ ЗАНАТОВАК ПРА БЕЛАРУСКУЮ ТРАСЯНКУ / (Několik poznámek o pojmu „běloruská trasjanka“)

- 28.–29.05.2008 Institut Moderních Znalostí, vědecko-pedagogický časopis (*Народная асвета*) *Národní vzdělávání*, Minsk, Bělorusko
VIII. Mezinárodní vědecká konference *Osoba-slovo-socium*
Каліта, І. У. ТРАСЯНКА ЯК МОЎНЫ І КУЛЬТУРНЫ НІГІЛІЗМ / (Pojem „trasjanka“ jako představitel jazykového a kulturního nihilismu)
- 2.–4.9.2008 PF UJEP, Ústí nad Labem
Mezinárodní konference *Ты, я́ а oni в јазысе а в літэрату́рэ*
Каліта, І. 'Я' В СОЗНАНИИ БИЛИНГВАЛЬНОГО НОСИТЕЛЯ ЯЗЫКА / ('Já' ve vědomí bilingvního nositele jazyka)
- 11.–13.9.2008 Filozofická fakulta PU v Prešove, Prešov, Slovensko
Mezinárodní konference *Hľadanie ekvivalentnosti IV.*
Каліта, І. ЯЗЫКОВЫЕ ИННОВАЦИИ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА / (Jazykové inovace postsovětského prostoru)
- 20.–21.11.2008 FF, Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava
Mezinárodní konference *Parémie národů slovanských IV.*
Каліта, І. МЕНТАЛЬНЫ КАМПАЗИТ БЕЛАРУСКАЙ ПАРЭМІІ / (Mentální složka běloruských parémii)
- 5.5.–7.5.2009 PF UJEP, Ústí nad Labem
Mezinárodní konference *Výuka mateřským jazykům dnes*
Каліта, І. БЕЛАРУСКИЙ ЯЗЫК КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ РОДНОЙ ЯЗЫК / (Běloruština jako specifická mateřština)
- 28.–29.09.2009 Instytut Filologii Polskiej Akademii Podlaskiej, Siedlce, Polsko
Międzynarodowy seminarium naukowe: *Aktualne problemy komparatystyki słowiańskiej: teoria i metodologia badań lingwistycznych oraz literaturoznawczych*
Каліта, І. СЕМАНТЫЧНАЯ СТРАТЫФІКАЦЫЯ 'БЛАГА' ВА ЎСХОДНЕСЛАВЯНСКІХ МОВАХ / (Sémantická stratifikace 'BLAGO' ve východoslovanských jazycích)
- 15.-16.09.2009 Čeljabinsk, Ruská Federace
III. Mezinárodní konference *«Актуальные проблемы журналистики в условиях глобализации информационного пространства»*
Каліта, І. ОТРАЖЕНИЕ ЯЗЫКОВОЙ СПЕЦИФИКИ СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНЫХ СФЕР БЕЛАРУСИ В МАСС-МЕДИА РУБЕЖА XX – XXI ВЕКОВ
- Каліта, І. АМОГРАФЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ / (Homografy v běloruštině)
Opera Slavica. ISSN-1211-7676, Ročník XVII, č. 2, 2007, s. 36 – 42.
- Каліта, І. ПРАБЛЕМЫ І АСАБЛІВАСЦІ РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАЙ СТЫЛІСТЫЧНАЙ СІСТЭМЫ / (Vybrané aspekty vývoje stylistického systému běloruštiny)
Со вŕсhно слово знаменá, Sborník příspěvků věnovaných profesorce PhDr. Marii Čechové, DrSc., ISBN 978-80-7044-901-1, PF UJEP, Ústí nad Labem, 2007, s. 386, s. 139 – 145.

Práce se skládá z úvodu, pěti částí, závěru, bibliografie a příloh.

1. Jazykové kontakty a pojem jazykové interference.

Související jazykové jevy

První část shrnuje teoretické základy jazykových kontaktů. Uvedené definice bilingvizmu, dvojjazyčnosti, diglosie ze slovníků, zároveň klasické definice U. Weinreicha, V. Vinogradova, N. Mečkovské, F. Čermáka a dalších, rovněž je uvedena klasifikace bilingvizmu.

Bilingvizmus nebo *dvojjazyčnost* (použití dvou jazyků, v závislosti na situaci) autorka práce definuje jako nedílný prvek interference (procesu jazykové interference kontaktních jazyků) a nezbytnou podmínku pro existenci interference.

Post-sovětský prostor je charakterizován vytvořením nového paradigmatu, podmíněného změnou statusu ruského jazyka. Problematika bilingvizmu je vnímána v nové perspektivě, tendence ke zkoumání se zvyšuje ze strany lingvistů – zástupců post-sovětských zemí, jejich zájem je podmíněn rozvojem jinozárodně-ruského bilingvizmu, který má v každé zemi své zvláštnosti.

2. Obecná charakteristika jazykové interference v moderním Bělorusku

Interference v Bělorusku je představena vzájemným vlivem blízce příbuzných kontaktních jazyků: běloruského a ruského. Rozdělení jejich funkcí je velmi nerovnoměrné, úlohu zátěže mezi nimi plní trasjanka.

Interference se projevuje v různých rovinách: jazykové a řečové, gramatické, lexikálně-gramatické, lexikálně-stylistické, prozodické, psychologické; zmíněný vliv se odráží ve všech sférách společenského a komunikativního prostoru Běloruska.

V současné době je systém běloruského národního jazyka zastoupen následujícími kódy a subkódy:

"1. Písemná forma běloruského jazyka: 1.1. spisovný jazyk; 1.2. "taraškěvica" 2. ústní forma: 2.1. spisovný jazyk; 2.2. "taraškěvica", 2.3. dialekty, 2.4. sociální dialekty, 2.5. "trasjanka" (viz ЛУКАШАНЕЦ; 2009, 36).

Spolu s národními subkódy v jazykovém prostoru Běloruska jsou zároveň přítomny: 1. písemná forma ruského jazyka: 1.1. spisovný jazyk 2. ústní forma: 2.1. celonárodní ruský (ruská média v éteru), 2.2. nacio(etno)lekt ruského jazyka; 2.3. ruský slang, 2.4. ruská floskule, 3. jazykový kód běloruského Polesí 4. jazyky národnostních menšin.

Interference jako důsledek kontaktu se projevuje ve všech rovinách minoritního jazyka, z nichž každá odráží různorodé příznaky interference. Minoritní jazyk přejímal cizí slovní zásobu prostřednictvím mažoritárního. Spolu se způsoby adaptace, které jsou vlastní ruskému jazyku, se výpůjčky sovětské doby přesunuly do národních jazyků, i když přímé výpůjčky z jazyka zdrojového by ve většině případů dostaly jinou podobu: jiné fonetické a gramatické kategorie. Např. v ruštině česká toponyma, jména na **-o** jsou vnímána stejně jako nesklonné výpůjčky z francouzštiny typu *дено, пальто*, z tohoto důvodu se Brno (*Брно*) také neskloňuje. Pro běloruskou tradici, která je flexibilnější, by bylo přirozené odmítnutí tohoto typu adaptace výpůjček, jelikož byly získány prostřednictvím ruského jazyka, kategorie jejich skloňování zůstala nečinná. Navzdory tomu, že přejímání přes ruštinu je téměř "slepé", mnohé z nich prošly v národních jazycích procesem domistikace.

Starší procesy interference mají různý odraz v moderních východoslovanských jazycích a výsledky těchto procesů se projevují různými způsoby v běloruštině, ruštině a ukrajinštině. Odlišný je osud církevněslovanských lexikálních jednotek v uvedených jazycích. Odlišný přístup běloruštiny a ruštiny – dvou sousedních jazyků k církevní slovanštině přispěl k jinému směru vývoje vztahů, proces přejímání byl podpořen odlišnými procesy v jejich rozvoji ve stejné době a různými podmínkami vývoje obou jazyků:

- 1) Zásadně odlišný přístup k posvátnému textu v Rusi Moskevské a v Rusi Litevské;
- 2) Skutečnost, že na přelomu XVI. – XVII. století staroběloruštiny zaujímala ve Velkém Knížectví Litevském (VKL) vyšší postavení než církevní

slovanština, v kultovní sféře tomu přispěl překlad Bible F. Skaryny do staroběloruštiny (běloruská redakce církevní slovanštiny), a ve sféře sociálně-komunikativních vztahů – použití Statutu VKL.

Status staroběloruského jazyka, který plnil funkci státního jazyka, byl příčinou velmi omezeného počtu výpůjček z církevní slovanštiny, z nichž některé byly upraveny foneticky a morfologicky.

Lingvistická část práce na příkladu podstatného jména představuje mezijazykové rozdíly. Postfixace obou jazyků vykazuje značné rozdíly v produktivitě stejných přípon.

Interference na úrovni akcentologie (prozodie) identifikuje faktory, které přispívají k porušení segmentální a suprasegmentální rovin jazyka-hosta. Charakteristika fonetických rysů běloruštiny pomáhá pochopit některé příznaky trasjanky. Nejvyšší frekvenci mezi běloruskými samohláskami má <a>, přičemž je nositelem diferenciálního fonetického příznaku, tvoří dominantu běloruské fonetiky – ákání (přechod o, ə v nepřízvučných pozicích v a).

K hlavním rysům fonetické různorodosti mohou patřit následující: *specifikum běloruských sonorných, ákání, jákání, dzekání a cekání*; přítomnost **protetických samohlásek a, i, protetika a epentetika b, z, různou realizaci [j]** a vznik **dlouhých souhlásek**. Přes drobné rozdíly v abecedách, fonologická příznačnost dvou jazyků je značně odlišná, což přispívá k citelné interferenci na úrovni prozodie.

Rovina psychologická – základna jazykové interference, která se neuvědomuje nositelem jazyka, její projevy závisí na několika faktorech: příbuznost - nepříbuznost jazyků, kontakt - absence kontaktu, vzdělanost - nevzdělanost bilingvů, v neposlední řadě cílů a vektorů kontaktů a na dalších podmínkách. V příkladu Běloruska (v kontextu ostatních post-sovětských zemí) efektivním také zůstává ideologický faktor - důsledek "sociálního inženýrství", které posunulo národní vědomí do sekundárních kategorií, a založilo sovětskou šablonu myšlení - "*směs protikladných hodnot a / nebo náhražek*" (ПАХЛЕВСКАЯ: 2009).

Běloruská situace představená v různé míře ovlivněnými nositeli dvou kontaktních jazyků, s různou úrovní projevu interference, včetně nekontrolovatelné a kontrolovatelné.

Teorie U. Weinreicha (WEINREICH: 1972, 28) pomáhá zařadit nositeli běloruského jazyka do konvenčních klasifikačních tříd a mluvit o tom, že u části nositelů běloruštiny se jedná o jazykový posun: jazyk A (běloruština) je nahrazen jazykem B (ruština). Více typické je střídavé používání jazyků A a B, v závislosti na situaci, tj. přepínání kódů (switching). Přepínání kódů je neúplné a nerovnoměrné, ale nedosáhne k dalšímu bodu (merging) – ke spojení jazyků A a B do jednotného jazykového systému, ale podporuje vznik trasjanky.

Parémie jsou považovány za odraz mentální matrice. V práci jsou představeny symboly jednotlivých národních konceptů a způsoby jejich vyjadřování, zakotvené ve starých a nových běloruských parémiích.

Skutečný stav státního bilingvizmu v Bělorusku je analyzován v následujících příkladech:

- 1) Běloruská média: četné příklady odrážejí zvláštnosti jazyka nestátních (nezávislých) vydání 90-tých let XX. – začátku XXI. století;
- 2) Specifikum běloruského systému vzdělávání;
- 3) Otázka mateřského jazyka na příkladu dokumentárního uměleckého projektu "Jak jsem se stal Bělorusem" («*Як я стаў беларусам*»), který představuje příběhy lidí, kteří si uvědomili svou národnost jako identifikátor. Analýza tohoto projektu pomáhá pochopit z čeho je v současné situaci možné vycházet při formování základů jazykové politiky.

3. Řečová interference

Interference na řečové úrovni je představena trasjankou, která je jevem příznačným a odráží jazykové snížení, agresivitu, lingvistickou neestetičnost. Trasjanka a jiné nenormativní jazykové jevy by měly být posuzovány s využitím kulturologického materiálu. Je nezbytné je vnímat jako součást všeobecných veřejných posunů, které se odehrály v důsledku posunu v psychologické rovině, kde jazyk je jen jedním z četných řetězců nevyváženého (deformovaného nebo nedoformovaného) systému, a je třeba tyto změny vnímat jako pozdní úrodu sovětské selekce – hybrid sovětské jazykové politiky.

Trasjanka - náhražka, zátěž, specifická přísada, určená pro lepší stravitelnost (ruského a běloruského) jazyka, tj. má vícesměrové (různoběžné) vektory (КАЛИТА: 2008, 163).

Typologicky příbuzným trasjanky je ukrajinský suržyk. Navzdory skutečnosti, že suržyk v terminologickém významu je zaregistrován ve slovnících, je těžké najít v odborné ukrajinské literatuře jeho definici bez jakéhokoliv citového zabarvení. Oba zmíněné jevy se současně nacházejí v a **mimo lingua**.

Představené jazykové jevy trasjanka a suržyk autor této práce navrhuje zařadit do jednotného systému a definovat je jako TRANSKÓD.

Transkód - dynamicky se rozvíjející, diverzifikovaný, non-standardní jazykový systém, který kombinuje polyvalentní vazby s subkódy několika příbuzných jazyků. Jeho vznik byl vyvolán psychologickou adaptací nositeli minoritního jazyka mentální matrice mažoritárního, a souvisí se značným ideologickým tlakem.

4. „Terénní“ výzkum, Bělorusko, 2008

Pro výzkum bylo vybráno specifické město v Západním Bělorusku. Brest – krajské město brestského Polesí s počtem obyvatel 300 tisíc, inklinující ke kulturní a komunikativní sféře poleské mikrokultury. Jedná se o jazykové kontinuum, které se výrazně odlišuje od jiných běloruských regionů, na jedné straně, nedovoluje úplně aplikovat získané výsledky pro celkový obraz Běloruska, na straně druhé, odráží společné a odlišné trendy a poskytuje materiál pro srovnání s výzkumy (ЖАХТО: 2001, ЛИСКОВЕЦ: 2002), které se konaly dříve.

5. K otázce možných přístupů při tvorbě zásad jazykové politiky v Bělorusku

Tato část je věnována následujícím otázkám:

- 1) jazykové politice v Bělorusku;
- 2) naznačuje možné přístupy k její realizaci v nových podmínkách;
- 3) uvádí srovnávací paradigma národní obnovy.

Jazyková politika Běloruska XX. – XXI. století je rozdělena na dvě období:

- 1) 20. - 30. léta XX. století – politika bělorusizace v rámci SSSR,
- 2) 90. léta XX. století - "post-koloniální předefinování" hodnot.

V případech, kdy je třeba formulovat zásady jazykové politiky, úzce specializované pro potřeby konkrétního jazyka, přístupy k běloruské sociálně-komunikativní sféře musejí brát v úvahu její současný stav, proto se uvádějí následující paradigmy:

- 1) Jazyk jako částečně fungující systém (jazyk je v ohrožení – analogie s Irskem a Lužicí);
- 2) Běloruský jazyk jako zástupce kultury pohraničí (ve srovnání s ukrajinštinou a slovenštinou);
- 3) Běloruština – jako zástupce heterogenní post-koloniální jazykové rodiny (jazyky post-sovětského areálu).

Opírajíc se na teorii E. Haugena, "*začít postupným reformováním školského systému tak, aby reforma pokračovala zároveň s dospíváním dětí*" (ХАУГЕН: 1975), autorka navrhuje vytvořit Strategický plán revitalizace jazyka, kde hovoří o prospěšnosti využití teorií managementu a marketingu, jakož i dosavadních zkušeností „Společnosti přátel běloruského jazyka“ («Таварыства беларускай мовы» (ТБМ)), s ohledem na aktuálně probíhající projekty na www.budzma.org, generalizovat pojetí jednotlivých autorů.

S ohledem na bohaté kulturní dědictví, které je zatím „mrtvou zátěží“, jako např. folklór, literatura a tradice běloruské kultury, je bezpodmínečně nutná revize s cílevědomým využitím již existujícího a vytvořeného. V Bělorusku není nutná globální práce – vytvoření národních kulturních artefaktů, neboť již existují, a za předpokladu cílevědomé podpory ze strany státu mohou být impulsem pro vytváření nových.

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE

- АВАНЕСОВ, Р. И. *Русская литературная и диалектная фонетика*. М.: Просвещение 1974, 287 с.
- АВОРЯН, Р. Г. *Значение в языке. Философский анализ*. М.: Высшая школа 1985.
- АНТАНЮК, Л. *Беларуская навуковая тэрміналогія*. Мінск: Навука і тэхніка 1987, 240 с.
- АРЦЯМЁНАК, Г. А. *Камунікатывная прастора беларускай мовы: сучасны стан і магчымыя шляхі пашырэння* // Язык и социум. Материалы VIII Международной научной конференции, Минск: РИВШ 2009.
- БАГИРОКОВ, Х. З. *Билингвизм: теоретические и прикладные аспекты* (на материале адыгейского и русского языков): Монография. Майкоп: Изд-во АГУ 2004, 316 с.
- БАРТ, Р. *Лингвистика текста* // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск VIII, Лингвистика текста, М.: Прогресс 1978, с. 442-449.
- БАРТ, Р. *Избранные работы: Семиотика: Поэтика*. Пер. с фр., сост., общ. ред. Косикова, Г. К. М.: Прогресс 1989.
- БАХТИН, М. М. *Собрание сочинений, Философская эстетика 20-х годов*, т. 1, М.: Изд-во Русские словари Языка славянской культуры 2003.
- БИРАЛА, А. Я. І КАЛ. *Нарысы па гісторыі беларускай мовы*. Мінск: Вучэбна-педагагічнае выдавецтва Міністэрства Асветы БССР 1957, 450 с.
- БРАЙТ, У. *Введение: параметры социолингвистики*. Новое в лингвистике. Вып. VII. М.: 1975, с. 34-41.
- БУРЛАК, С. А., СТАРОСТИН, С. А. *Введение в лингвистическую компаративистику*, М.: Эдиториал УРСС 2001, с. 272.
- БУДАГОВ, Р. А. *Человек и его язык*. М.: МГУ 1976, 429 с.
- ВАЙНРАЙХ, У. *Одноязычие и многоязычие*. // Новое в лингвистике, Выпуск VI. Языковые контакты, М.: Прогресс 1972, 535 с.
- ВЕРЕЩАГИН, Е. М., КОСТОМАРОВ, В. К. *Язык и культура*. М.: Русский язык 1976, 248 с.
- ВИНОГРАДОВ, В. В. *Избранные труды. История русского литературного языка*. М.: Наука 1978, 320 с.
- ВИНОГРАДОВ, В. В. *Очерки по истории русского литературного языка XVII-XIX веков*. М.: Высшая школа 1982/1936, 1938.
- ВОЎК-ЛЕВАНОВІЧ, О. В. *Лекцыі па гісторыі беларускай мовы*. Мінск: Народная асвета 1994 (1927).
- ВЭКСЛЕР, П. *Гістарычная фаналогія беларускае мовы*, Мінск: Выд. І. П. Логвінаў 2004, 254 с.
- ГАСПАРОВ, Б. М. *Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования* М.: Новое литературное обозрение 1996, 352 с.
- ГЛАДКОВА 2002: Gladkova, H. *Vzestup a krize symbolických funkcí slovanských standardních jazyků* In OBDOBJA 20 – Metode in zvrsti. Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Ljubljana 2002, с. 227- 254.
- ГЛАДКОВА 2003: Gladkova, H. *Symbolické funkce jazyka a národní obrození u Slovanů*. In Přednášky z XLVI. běhu Letní školy slovanských studií. Praha: Filozofická fakulta UK v Praze 2003. 41-48.
- ГИГЕР 2006: GIGER, M. *Otázka aplikace terminu "diglosie" na předmoderní jazykové situace: (na příklade situace ve starém Rusku a na Slovensku 17./18. stol.)*. In: Acta Slavica et Baltica: Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských. UK v Praze: Euroslavica 2006. s. 73-92.
- ГИГЕР 2006: GIGER, M. *Jazyk jako symbol a ritual: otazka funkčních domen běloruštiny*. In: Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model // Sborník příspěvků z konference konané 4. - 6.07.2006 v Praze. Praha: UK FHS 2006.
- ДЕЙК, В., КИНЧ, В., *Стратегия понимания связного текста*. // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс 1988.
- ДЕШЕРИЕВ, Ю. Д.: *Социальная лингвистика*. М.: Наука 1977, 383 с.
- ДОРОШЕВСКИЙ, В. *Элементы лексикологии и семиотики*. / Пер. Конновой, В. / Варшава: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe 1970, 286 с.
- ЕВИН, И. А. *Синергетика мозга*. М. – Ижевск: НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика» 2005.
- ЕРОФЕЕВА, Т. И. *Понятие "социолект" в истории лингвистики XX века* //Изменяющийся языковой мир. Пермь 2002.
- ЖЫДОВІЧ, М. и кол. *Нарысы па гісторыі беларускай мовы*. Рэд. Глебка, П., Булахаў, М., Жыдовіч, М. Мінск: Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва Міністэрства асветы БССР 1957.
- ЖУРАЎСКІ, А. І. *Гісторыя беларускай літаратурнай мовы*. Т. 1. Мінск: Навука і тэхніка 1967, с. 372.

- ЗЕМСКАЯ, Е. *Активные процессы современного словопроизводства*. // Русский язык конца 20 столетия, М.: 1996.
- ИВАНОВ, Вяч. *Лингвистика третьего тысячелетия: вопросы к будущему*. (М: Языки славянской культуры 2004, 208 с.
- ИВАНОВ, В. В. *Историческая грамматика русского языка*. М.: Просвещение 1983, 400 с.
- ИВАНОВ, В. *Парадигматические и синтагматические отношения в фонологической системе русского языка*. // Современный русский язык. Новиков, Л. и кол. авторов под общ. ред Новикова Л. СПб.: Лань 1999.
- КАЛИТА, И. *Несколько заметок о белорусской трасянке*. // Материалы международной научной конференции "Культура в языке и литературе – язык и литература в культуре", Вестник Кыргызского Национального Университета, Бишкек КНУ 2008, с. 162 – 170.
- КАЛИТА, I. *Амографы ў беларускай мове*. // Opera Slavica. Ročník XVII, č. 2, 2007, с. 36 – 42.
- КАЛИТА, I. *Ментальны кампазіт беларускай парэміі* // Parémie národů slovanských IV, Sborník příspěvku z mezinárodní konference, Ostrava, FF 2008, 286 с., с. 94 – 99.
- КАЛУБОВІЧ, А. *Мова ў гісторыі беларускага пісьменства ў ч. 2, ч.1*. Мюнхэн – Лондан 1974 – 1975; ч. 2. Клыўлэнд, ЗША 1978.
- КАРСКИЙ, Е. Ф. *Белорусы в 3 т.*, Минск: Беларуская Энцыклапедыя 2006.
- Т. 1. *Введение в изучение языка и народной словесности*. БелЭн 2007, 565 с.
- Т. 2, кн. 1. *Язык белорусского народа*. БелЭн 2007, 512 с.
- Т. 2, кн. 2. *Язык белорусского народа*. БелЭн 2007, 456 с.
- Т. 3. кн. 1. *Очерки словесности белорусского племени*. Минск: БелЭн 2007, 584 с.
- КАРЦЕВСКИЙ, С. О. *Об асимметричном дуализме лингвистического знака* // Звегинцев, В. А. История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. М.: 1965. 3-е изд. Ч.2., с. 85 – 93.
- КІПЕЛЬ, З., КІПЕЛЬ, В. *Беларускі і беларусаведны друк на Захадзе*. Нью Ёрк – Менск: БІНІМ 2003, 584 с.
- КАМАРОЎСКИ, Я. М., МЯЦЕЛЬСКАЯ, Е. С. *Беларуская мова*. Мінск: БДУ 1974, 304 с.
- КОЛОМИЕЦ, В. и кол. *Историческая типология славянских языков*, Киев: Наукова думка 1986, 287 с.
- КОСЕРИУ, Э. *Синхрония, диахрония и история*. // Новое в лингвистике, выпуск III, М.: Изд-во иностранной литературы 1963.
- КОЧЕРГАН, М. П. *Загальне мовознавство*. Київ: Академія 2006, 464 с.
- КЛІМАЎ, I. *Гісторыя складання двух стандартаў у беларуская літаратурнай мове*. // Роднае слова № 6, 2004, с. 46.
- ЛЕШКА 2003: LEŠKA, O. *Jazyk v strukturním pojetí*. Praha: Euroslavica – Slovanský ústav 2003, s. 478.
- ЛИСКОВЕЦ, И. *Трасянка: происхождение, сущность, функционирование*. // Антропология. Фольклористика. Лингвистика. Сборник статей. Вып. 2. СПб. 2002. С. 329 – 343.
- ЛИСКОВЕЦ, И. *Позиция исследователя: взгляд снаружи или изнутри?* Материалы конференции "Полевые методы в социальных науках" 6-9 апреля 2000, [Электронный ресурс] / Доступ: <http://old.eu.spb.ru/cfe/conf/05.htm>. Дата доступа: [2009-10-15].
- ЛУКАШАНЕЦ, А. *Сацыяльная стратыфікацыя беларускай мовы*. // Язык и социум. Материалы VIII Международной научной конференции, Минск: РИВШ 2009.
- ЛЫЧ, Л. М. *Назвы зямлі беларускай* Минск: Універсітэцкае 1994, 128 с.
- МАЛАЖАЙ, Г. М. *Беларуская мова*. Мінск: Аверсэв 2004, 368 с.
- МАЛЬДЗІС, А. I. *На скрыжаванні славянскіх традыцый*, Мінск: Навука і тэхніка 1980, 352 с.
- МАРВАН 2000: MARVAN, J. *Jazykové milénium. Slovanská kontrakce a její český zdroj*, Academia 2000.
- МАРВАН 2004: MARVAN, J. *Brána jazykem otvíraná aneb o češtině světové*. Praha: Academia 2004, 436 s.
- МАРВАН 2008: MARVAN, J. *Introducing Europe to Europeans through their language*. Praha: UK FF 2008.
- МАСЛОВА, В. *Лингвокультурология*. 3-е изд, испр. М.: Издательский центр Академия 2007, 208 с.
- МЕЧКОВСКАЯ, Н. *Структурная и социальная типология языков*, Минск: Алмафея 2000, 369 с.
- МЕЧКОВСКАЯ, Н. *Белорусская трасянка и украинский суржик: о культуре речи и лингвистической толерантности у восточных славян в постсоветское время*. // Язык и социум. Материалы VIII Международной научной конференции, Минск: РИВШ 2009.
- МЕЧКОВСКАЯ, Н. Б. *Семантика. Язык. Природа. Культура*. 3-е изд. М.: Академия 2008, 432 с.
- МОКИЕНКО В. М. *Славянская фразеология*. М.: Просвещение 1984, 287 с.
- МУКАРЖОВСКИЙ 1966: МУКАŘOVSKÝ, J. *Studie z estetiky*, Praha: Odeon 1966.
- МУКАРЖОВСКИЙ 2007: МУКАŘOVSKÝ, J. *Studie [1]*, Brno: Host 2007, 556 с.

- МУСТАЙОКИ, А. *Знание общества как элемент коммуникативной компетенции*. [Электронный ресурс]/Доступ: http://www.mapryal.org/congressXI/Materials/plenarye/Mustajoki_Varna.pdf. Дата доступа: [2009-05-20].
- МЯЧКОЎСКАЯ, Н. *Сацыялінгвістычны погляд на чыннікі, тармазы і прыярытэты нацыянальнага адраджэння*. // Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы. Матэрыялы III Міжнароднага кангрэса беларусістаў “Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый” 2000, Мінск: Беларускі кнігазбор 2001.
- НЕКВАПІЛ 2000/2001: NEKVAPIĽ, J. *Sociolingvistika v systémi encyklopedických hesel*. In: *Češtinář* 11, 2000/2001, s. 15-24.
- НИКОЛЬСКИЙ, Л. Б. *Синхронная социолингвистика*. М., Наука 1976.
- НОРМАН, Б. *Славянские паремии: архаика и новации, мудрость и алогизм*. // *Opera Slavica*. 2007, XVII. № 2, с. 1 – 12.
- ОРТОВА 1999: ORTOVÁ J. *Kapitoly z kulturní ekologie*. Praha: UK Karolinum 1999, 142 с.
- ПЛОТНИКАЎ, Б. А., АНГАНЮК, Л. А. *Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум* Мінск: Інтэрпрэсэсэрвіс 2003, 672 с.
- ПОГОДИН, А. Л. *Язык как творчество. Происхождение языка*. М.: Эдиториал УРСС 2001, 558 с.
- РУСАК, В. П. *Марфаналягія сучаснай беларускай мовы*. Мінск: Беларуская навука 2003, 320 с.
- САДОЎСКИ, П. *Інавацыі 90-х гадоў у мове беларускіх незяржаўных выданняў*. // Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы. Матэрыялы III Міжнароднага кангрэса беларусістаў “Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый” 2000. Мінск: Беларускі кнігазбор 2001.
- СВАТОНЬ 2003: SVATONĚ, V. *Mezi okrajem a centrem – venkovem a městem* In: *Okraj a střed v jazyce a literatuře, Sborník z mezinárodní konference*. Ústí nad Labem: 2003, s. 340.
- СЕПИР, Э. *Избранные труды по языкознанию и культурологии*. М.: Прогресс 1931/2001, 656 с.
- СРЕЗНЕВСКИЙ, И. И. *Мысли об истории русского языка*. М.: КомКнига 2006, 136 с.
- СІЎКОВІЧ, В. *Сучасная беларуская мова. Даведнік*. Мінск: УніверсалПрэс 2005.
- СИПКО, Й. *В поисках истинного смысла – Hľadanie ozajstného zmyslu*. Прешов 2008, 445 с.
- СКАЦЕЛ – ШВАРНЫ – ЗИМА 1982: SKÁCEL, J., ŠVARNÝ, O., ZIMA, P. *Rok 2000. Jazyk jako most a propast*. Praha: Mladá fronta 1982.
- СОССЮР 2007: SAUSSURE, DE F. *Kurz obecné lingvistiky*. Překlad Čermak, F. Praha: Academia 2007, 488 s.
- СТАЙГЕР 2008: STAIGER, E. *Poetika, interpretace, styl*. Praha: Triáda 2008, 346 s.
- СТАНКЕВІЧ, С. *Русіфікацыя беларускае мовы ў БССР*. Мінск: Навука і тэхніка 1994, 80 с.
- СУПРУН, А. Е. *Русский язык советской эпохи*. М.: Просвещение 1969, 88 с.
- СЦЯЦКО, П. *Культура мовы*. Мінск: Тэхналогія 2002, 444 с.
- ТЕР-МИНАСОВА, С. Г. *Синтагматика речи: онтология и эвристика*. М.: Изд-во МГУ 1980, 200 с.
- ТРОСТ 1995: TROST, P. *Studie o jazycích a literatuře*. Praha: Torst 1995.
- ТРЕСТЕРОВА 2007: TRÖSTEROVÁ, Z. *K pojetí spisovnosti, hovorovosti a knižnosti v ruské lingvistické tradici*. In: *Co všechno slovo znamená // Sborník příspěvků věnovaných profesorce PhDr. Marii Čechové, DrSc. Ústí nad Labem: PF UJEP 2007, 382 s., s. 339 – 344*.
- ФОРТУНАТОВ, Ф. *Избранные труды*. Т. 1, М.: Госучпедиз Министерства просвещения РСФСР 1956, 450 с.
- ХАЙМС, Д. Х. *Этнография речи* // Новое в лингвистике. Выпуск VII. Социолингвистика. М.: Прогресс 1975.
- ХИМИК, В. В. *Поэтика низкого, или просторечие как культурный феномен*. СПбГУ 2000, 272 с.
- ЦЬВІКЕВІЧ, А. *Западно-русизм. Нарысы з гісторыі грамадзкай мыслі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в. Менск: 1929/ Мінск: Навука і тэхніка 1993, 352 с.*
- ЧЕРМАК 2004: ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2004, 343 s.
- ЧЕРНЫ 1998: ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico 1998, 217 s.
- ЧЕРНЫХ, П. Я. *Очерк русской исторической лексикологии. Древнерусский период*. М.: Изд-во Моск. Университета 1956.
- ШВЕЙЦЕР, А. Д. *Вопросы социологии языка в современной американской лингвистике*. Ленинград: Наука 1971, 104 с.
- ШКРАБА, І. Р. *Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове*. Мінск: Асар 2004, 240 с.
- ШУБА, П. *Уводзіны ў граматыку беларускай мовы*. Мінск: БДУ 1969, 64 с.
- ШУР, В. *3 гісторыі ўласных імёнаў*. Мінск: Вышэйшая школа 1993, 158 с.
- ЮРЧАНКА, Г. Ф. *Сучасная народная лексіка*. Мінск: Беларуская навука 1998.

ЯКЛОВА – СМОЛКА 2003: JAKLOVÁ, A. – SMOLKA, V. *Jazyk současných čechoamerických žurnalistických textů*. In: Okraj a střed v jazyce a literatuře. Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem: 2003, s. 182 – 192.

ЯКОБСОН, Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм: “за” и “против”. М.: 1975.

МАТЕРИАЛЫ КОНФЕРЕНЦИЙ

БЕЛАРУСІКА/ALBARUTHENICA кн. 2. *Фарміраванне і развіццё нацыянальнай свядомасці беларусаў* // Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі Маладзечна 19 – 20.08.1992. Мінск: Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны 1993.

БЕЛАРУСІКА/ALBARUTHENICA кн. 6, ч. 2. *Беларусь паміж Усходам і Захадам.: Праблемы міжнацыянальнага, міжрэлігійнага і міжкультурнага ўзаемадзеяння, дыялогу і сінтэзу* // Матэрыялы II Міжнароднага Кангрэса беларусістаў. Мінск, май 1995. Мінск: Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны 1997, ч. 2., 362 с.

БЕЛАРУСІКА /ALBARUTHENICA кн. 19. *Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы.* // Матэрыялы III Міжнароднага Кангрэса беларусістаў “Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый”. Мінск: Беларускі кнігазбор 2001, 308 с.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА: ШЛЯХІ РАЗВІЦЦЯ, КАНТАКТЫ, ПЕРСПЕКТЫВЫ // Матэрыялы III Міжнароднага кангрэса беларусістаў “Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый” 2000. Мінск: Беларускі кнігазбор 2001.

CESTY K NÁRODNÍMU OBROZENÍ: BĚLORUSKÝ A ČESKÝ MODEL // Sborník příspěvků z konference konané 4. - 6.07.2006 v Praze. Praha: UK FHS 2006.

ДЕРЖАВНА ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПРАВОВИЙ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ // Збірник наукових праць VI Всеукраїнської науково-практичної конференції 6–8 жовтня 2005 року / Під ред. Дедкова, М. В. /Запоріжжя: Облдержадміністрація, ЗНТУ 2005, 284 с.

НАШ РАДАВОД // Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі “Царква і культура народаў Вялікага Княства Літоўскага і Беларусі XIII – пач. XX стст.” кн. 4 (ч. 1, 2); ч. 2. Гродна 1992, 512 с.

НАШ РАДАВОД // Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі “Царква і культура народаў Вялікага Княства Літоўскага і Беларусі XIII – пач. XX стст.” кн. 5 (ч. 1, 2). Ч. 2 Гродна 1993, 444 с.

PŘEDNÁŠKY Z XLVI. BĚHU LETNÍ ŠKOLY SLOVANSKÝCH STUDIÍ. Praha: Filozofická fakulta UK 2003, 310 с.

SOCIÁLNÍ ASPEKTY SPISOVNÝCH JAZYKŮ SLOVANSKÝCH // Sborník příspěvků ze zasedání Komise pro spisovné jazyky při Mezinárodním komitétu slavistů v Praze 16. a 17. září 2005. Praha: Filozofická fakulta UK – Euroslavica 2006, 174 с.

VÝUKA NÁRODNÍ LITERATURY V EVROPSKÉM KONTEXTU // Sborník z mezinárodního semináře II. Ústí nad Labem: PF UJEP 2004, 201 с.

VÝUKA NÁRODNÍ LITERATURY V MEZIPREDMETOVÝCH VZTAZÍCH // Sborník z mezinárodního semináře III. Ústí nad Labem: PF UJEP 2006, 182 с.

LITERÁRNÍ VÝCHOVA JAKO CESTA K ČETBĚ // Sborník z mezinárodního didaktického semináře IV. Ústí nad Labem: PF UJEP 2008, 174 с.

PARÉMIE NÁRODŮ SLOVANSKÝCH IV. Sborník z Mezinárodní konference 20. – 21.11.2008. Ostrava: Ostravská univerzita 2009, 286 с.

OKRAJ A STŘED V JAZYCE A LITERATUŘE // Sborník z Mezinárodní konference. Ústí nad Labem: PF UJEP 2003, 503 с.

ČAS V JAZYCE A V LITERATUŘE // Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem: PF UJEP 2005, 466 с.

PROSTOR V JAZYCE A V LITERATUŘE // Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem: PF UJEP 2007, 418 с.

ČLOVĚK – JAZYK – TEXT // Sborník z Mezinárodní konference 18. – 22. 09.2009. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2008, 380 с.

CO VŠECHNO SLOVO ZNAMENÁ // Sborník příspěvků věnovaných profesorce PhDr. Marii Čechové, DrSc. Ústí nad Labem: PF UJEP 2007, 382 с.

SLOVO O SLOVE // Ročník 13, Zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov 2007, 344 с.

TY, JÁ A ONI V JAZYCE A LITERATUŘE // Sborník z mezinárodní konference 2. – 4.09.2008. Ústí nad Labem: PF UJEP. 1. díl, 424 с.

- ВЕСТНИК КЫРГЫЗСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА // Материалы международной научной конференции, посвящённой 1145-летию Славянской письменности. КНУ им. Ж. Баласагына 23. – 24.05.2008. Бишкек: КНУ 2008, 252 с.
- ЛИЧНОСТЬ – СЛОВО – СОЦИУМ // Материалы VIII. Международной научно-практической конференции, 28. – 29.04.2008, в 2 ч., ч. 1. Минск: Паркус плюс 2008, 256 с. http://www.pws.na.by/pws8/pws_2008_1.pdf
- МОВНІ КОНФЛІКТИ І ГАРМОНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА // Матеріали наукової конференції: 28-29-05.2001. К.: Видавничо-поліграфічний центр Київський університет 2002, 222 с.
- ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ / Под ред. Карпова, В. П. / М.: МГУ 1968, с. 161.
- ТЫПАЛОГІЯ І ЎЗАЕМАДЗЕЙАННЕ СЛАВЯНСКІХ МОЎ І ЛІТАРАТУР // Тэзісы дакладаў II рэспубліканскай канферэнцыі 17 – 19.05.1973. Мінск: Універсітэцкае 1973, 234 с.
- ЛІНГВІСТЫКА // Збірник наукових праць № 1 (16) 2009. Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка 2009, 257 с.
- SOCIOLINGUISTICA SLOVACA 2. *Sociolingvostika a areálová lingvostika* / Editor Ondrejovič, S. / Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied 1996. [Электронный ресурс] / Доступ: http://www.juls.savba.sk/ediela/sociolingvistica_slovaca/. Дата доступа: [2009-09-15].
- SOCIOLINGUISTICA SLOVACA 3. *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy.* / Editor Ondrejovič, S. / Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied 1997.
- SOCIOLINGUISTICA SLOVACA 4. *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi* / Editor Ondrejovič, S. / Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied 1999.
- SOCIOLINGUISTICA SLOVACA 5. *Mesto a jeho jazyk* / Editor Ondrejovič, S. / Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied 2000.
- НОВОЕ В ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск III. *Типологическое изучение языков*, М.: Издательство иностранной литературы 1963, 568 с.
- НОВОЕ В ЛИНГВИСТИКЕ, Выпуск IV. М.: Прогресс 1965, 592 с.
- НОВОЕ В ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск VI. *Языковые контакты*, М.: Прогресс 1972, 536.
- НОВОЕ В ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск VII. *Социолингвистика*. М.: Прогресс 1975, 486 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск VIII. *Лингвистика текста*. М.: Прогресс 1978, 480 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск X. *Лингвистическая семантика*. М.: Прогресс 1981, 568 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск XI. *Современные синтаксические теории в американской лингвистике*. М.: Прогресс 1982, 465 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск XXIII. *Когнитивные аспекты языка*. М.: Прогресс 1988, 321 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск XXI. *Новое в современной индоевропеистике*. М.: Прогресс 1988, 561 с.
- НОВОЕ В ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. Выпуск XX. *Теория литературного языка в работах учёных ЧССР*. М.: Прогресс 1988, 320 с.

ПЕРИОДИЧЕСКИЕ ИЗДАНИЯ

РОДНАЕ СЛОВА Штомесячны навуковы і метадычны часопіс, Мінск, Выд-ва Беларускі Дом друку № 1 – 12, 2002 – 2008, № 1 – 9, 2009.

ДОКУМЕНТЫ

- БЕЛАРУСЬ В ЦИФРАХ. СТАТИСТИЧЕСКИЙ СПРАВОЧНИК, Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2009, [Электронный ресурс] / Доступ: http://belstat.gov.by/homep/ru/publications/Belarus_in_figures.pdf. Дата доступа: [2009-09-13].
- ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА ДЛЯ АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНЫХ УСТАНОЎ З БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ МОВАМІ НАВУЧАННЯ. Беларуская літаратура V–XI класы. Мінск Нацыянальны інстытут адукацыі 2009, 128 с.
- Закон Республики Беларусь от 23.07.2008 № 420-З «ПРАВИЛЫ БЕЛАРУСКАЙ АРФАГРАФІ І ПУНКТУАЦЫІ». Минск, 2008.
- КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 1994 г. (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). Минск: Амалфея 2006.
- УСТАНОЎЧЫ З'ЕЗД ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ. Менск: Навука і тэхніка, 1992, 80 с.